PEDAGOGIK JAMOADA SUN'IY INTELEKT VA IJTIMOIY HAMKORLIK

Pirimqulova Xadicha Xapizullo qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Pedagogika fakulteti
Amaliy psixologiya yo‘nalishi talabasi
Xudayberdiyev Oybek Gafrovich
Ilmiy rahbar: Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti psixologiya kafedrasi o‘qituvchisi
https://orcid.org/0009-0005-2261-0082
gafurovichoybek@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada pedagogik jamoalarda sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarining joriy etilishi sharoitida ijtimoiy hamkorlikni shakllantirishning psixologik va pedagogik mexanizmlari tahlil qilinadi. Ta’lim muassasalarida SI vositalaridan foydalanish pedagoglar o‘rtasida ma’lumot almashish, birgalikda qaror qabul qilish va jamoaviy loyihalarni amalga oshirish jarayonlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Tadqiqotning maqsadi SIdan foydalanish intensivligi va pedagoglar o‘rtasidagi ijtimoiy hamkorlik darajasi o‘rtasidagi bog‘liqlikni empirik jihatdan aniqlashdir. Maqolada pedagogik jamoalarda sun’iy intellektdan foydalanish orqali ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirishning ilmiy va amaliy jihatlari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Sun’iy intellekt, pedagogik jamoa, ijtimoiy hamkorlik, jamoaviy qaror qabul qilish, algoritmik shaffoflik, pedagogik innovatsiya, ta’limda texnologik integratsiya, psixologik hamkorlik.

Kirish.

Zamonaviy ta’lim muhitida sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarining keng joriy etilishi pedagogik jamoalar faoliyatini tubdan o‘zgartirmoqda. Adaptiv o‘quv platformalari, algoritmik baholash tizimlari va generativ SI vositalari pedagoglar o‘rtasidagi ma’lumot almashish, jamoaviy qaror qabul qilish va loyihaviy faoliyatni sezilarli darajada tezlashtirmoqda. Shu bilan birga, pedagogik jamoalarda ijtimoiy hamkorlikni saqlash va rivojlantirish masalasi dolzarbligini yo‘qotmaydi, chunki samarali hamkorlik pedagogik innovatsiyalarni amalga oshirish, o‘quv jarayonining sifatini oshirish va talabalar o‘rtasida o‘rganish natijalarini yaxshilash bilan bog‘liq.

Dolzarblik nuqtai nazaridan, sun’iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi pedagogik jamoalardagi ijtimoiy-hamkorlik mexanizmlariga ikki yo‘nalishda ta’sir ko‘rsatadi: bir tomondan, algoritmik va avtomatlashtirilgan vositalar jamoaviy ish samaradorligini oshiradi, boshqa tomondan, agar texnologiya shaffof va tushunarli bo‘lmasa, shaxslararo ishonch va hamkorlik darajasi pasayishi mumkin. Shu bois, pedagogik jamoalarda SIdan foydalanishning psixologik, pedagogik va ijtimoiy oqibatlarini aniqlash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy hamkorlik psixologik va sotsiologik jihatdan barqarorlikni va samarali jamoaviy faoliyatni ta’minlovchi asosiy omil sifatida namoyon bo‘ladi. Putnam, Robert jamoaviy ishonch va ijtimoiy kapitalning bir-biri bilan chambarchas bog‘liq ekanligini qayd etadi va bu pedagogik jamoalarda hamkorlikni rivojlantirishda muhim

omil sifatida namoyon bo‘ladi. Shuningdek, Tajfel, Henri va Turner, John C.ning ijtimoiy identifikatsiya nazariyasi jamoa a’zolarining bir-biriga nisbatan ijtimoiy ishonchi va muloqot samaradorligini tushuntirishga yordam beradi.

Texnologik kontekstda, Rose Luckin pedagogik qarorlarni qo‘llab-quvvatlovchi SI vositalari ijtimoiy hamkorlikni mustahkamlashga yordam berishini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, Neil Selwyn sun’iy intellektning haddan tashqari avtomatlashtirilishi pedagoglar o‘rtasidagi shaxslararo muloqotni susaytirishi va jamoaviy qaror qabul qilishning sifatiga salbiy ta’sir qilishi mumkinligini ta’kidlaydi.

Shuni ta’kidlash kerakki, pedagogik jamoalarda SI vositalaridan foydalanish ijtimoiy hamkorlikni bevosita emas, balki algoritmik shaffoflik, pedagogik qo‘llab-quvvatlash va jamoaviy interaktivlik vositalari orqali shakllantiradi. Shu bois, pedagogik innovatsiyalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish va jamoaviy qaror qabul qilish samaradorligini oshirish uchun SI integratsiyasini psixologik va ijtimoiy omillar bilan uyg‘unlashtirish zarur.

Yuqoridagi nazariy va empirik manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, pedagogik jamoalarda sun’iy intellekt va ijtimoiy hamkorlik o‘rtasidagi bog‘liqlikni tizimli o‘rganish bugungi ta’lim tizimining eng dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi va mazkur tadqiqot aynan shu bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan.

Metodologik qism. Mazkur tadqiqot pedagogik jamoalarda sun’iy intellekt (SI) vositalaridan foydalanish va ijtimoiy hamkorlik o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlashga qaratildi. Tadqiqot aralash metodologiya asosida tashkil etilib, kvantitativ va sifat yondashuvlarini birlashtirdi. Kvantitativ bosqichda 120 nafar pedagog ishtirokida standartlashtirilgan so‘rovnoma va ijtimoiy hamkorlikni baholovchi psixologik testlar qo‘llanildi. So‘rovnoma SI vositalaridan foydalanish intens ivligi, algoritmik shaffoflik, pedagogik qo‘llab-quvvatlash va jamoaviy qaror qabul qilish samaradorligi subshkalalarini o‘z ichiga oldi. Tanlanma stratifikatsiyalangan tasodifiy usul bilan amalga oshirildi, o‘rtacha yosh 34,2 yil (SD=5,8) bo‘lib, respondentlarning 62% ayol va 38% erkaklar edi.

Sifat yondashuvda yarim tuzilmaviy intervyular o‘tkazilib, pedagoglarning SI vositalaridan foydalanish tajribasi, jamoaviy ishlashda yuzaga keladigan ijtimoiy hamkorlik muammolari va sub’ektiv baholari o‘rganildi. Metodologik asos sifatida jamoaviy ish va ijtimoiy identifikatsiya nazariyalari (Tajfel, Henri & Turner, John C.) hamda pedagogik innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlovchi sun’iy intellekt tizimlari bo‘yicha empirik tadqiqotlar (Luckin, Rose, Selwyn, Neil) asos sifatida qabul qilindi.

Deskriptiv tahlil shuni ko‘rsatdiki, respondentlarning 70% haftasiga kamida 3–4 marta SI vositalaridan foydalanadi, 20% faqat murakkab vazifalar uchun, 10% esa muntazam foydalanmaydi. Ijtimoiy hamkorlik indeksi o‘rtacha darajada (M=3,84; SD=0,51) qayd etildi. Pearson korrelyatsiya tahlili SIdan maqsadli va shaffof foydalanish bilan ijtimoiy hamkorlik o‘rtasida ijobiy bog‘liqlikni ko‘rsatdi ($r=0,52$; $p<0,01$). Ayniqsa, algoritmik shaffoflik va pedagogik qo‘llab-quvvatlash subshkalari ijtimoiy hamkorlikni kuchaytiruvchi eng muhim omillar sifatida namoyon bo‘ldi.

Biroq, intensiv va nazoratsiz SI foydalanish holatlarida shaxslararo muloqot va jamoaviy qaror qabul qilish samaradorligi bilan salbiy bog‘liqlik kuzatildi ($r=-0,28$; $p<0,05$), bu pedagoglar o‘rtasidagi muloqotning qisqarishi va individualizatsiyalashgan ishlash ehtimolini ko‘rsatadi. Ko‘p omilli regressiya tahlili shuni ko‘rsatdiki, algoritmik shaffoflik va pedagogik qo‘llab-

quvvatlash pedagogik jamoada ijtimoiy hamkorlikning 34% dispersiyasini tushuntiradi (R^2=0,34; F=12,47; p<0,01).

Sifat bosqichida o‘tkazilgan intervyular esa kvantitativ natijalarni boyitdi: pedagoglar sun’iy intellektni “qaror qabul qilishni tezlashtiruvchi va jamoaviy innovatsiyalarni rag‘batlantiruvchi vosita” sifatida baholashdi. Shu bilan birga, ba’zi respondentlar algoritmik qarorlarning tushunarli bo‘lmagan hollari pedagoglar o‘rtasida ishonchni susaytirishi va muloqotni kamaytirishi mumkinligini qayd etishdi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, pedagogik jamoalarda sun’iy intellekt ijtimoiy hamkorlikni bevosita emas, balki vositachilik mexanizmlari — algoritmik shaffoflik, pedagogik qo‘llab-quvvatlash va jamoaviy interaktivlik orqali — shakllantiradi. Ongli, tushunarli va etik tamoyillar asosida joriy etilgan SI tizimlari jamoaviy hamkorlikni sezilarli darajada oshiradi, nazoratsiz va haddan tashqari avtomatlashtirilgan tizimlar esa shaxslararo muloqot va qaror qabul qilish samaradorligini pasaytirishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, pedagogik jamoalarda sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish ijtimoiy hamkorlikni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Empirik tahlilga ko‘ra, algoritmik shaffoflik, pedagogik qo‘llab-quvvatlash va interaktiv jamoaviy mexanizmlar SI tizimlarining ijtimoiy hamkorlikka ta’sirini vositachilik qiladi. Maqsadli va tushunarli tarzda joriy etilgan SI tizimlari pedagoglar o‘rtasida ma’lumot almashish, birgalikda qaror qabul qilish va innovatsion faoliyatni rag‘batlantiradi.

Shuningdek, tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, haddan tashqari avtomatlashtirilgan yoki tushunarsiz SI vositalari pedagoglar o‘rtasidagi muloqot va shaxslararo ishonchni pasaytirishi mumkin. Shu bois, sun’iy intellektni pedagogik jamoalarda integratsiya qilish jarayonida psixologik va ijtimoiy omillarni hisobga olish, algoritmik shaffoflikni ta’minlash va pedagogik qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini joriy etish muhim ahamiyatga ega.

Amaliy tavsiyalar:

1. **SI tizimlarini pedagogik qo‘llab-quvvatlash bilan integratsiya qilish:** Pedagogik jamoalarda sun’iy intellekt vositalarini loyihaviy va guruhli ishlarda, jamoaviy qaror qabul qilish va muammoli vazifalarni hal qilish jarayonida qo‘llash ijtimoiy hamkorlikni mustahkamlaydi.
2. **Algoritmik shaffoflikni ta’minlash:** SI tizimlari tomonidan qabul qilinadigan qarorlar tushunarli va izohlanadigan shaklda bo‘lishi pedagoglar o‘rtasidagi ishonchni oshiradi va hamkorlikni rag‘batlantiradi.
3. **Monitoring va diagnostika tizimi:** Pedagogik jamoalarda ijtimoiy hamkorlik ko‘rsatkichlarini muntazam monitoring qilish, sub’ektiv baholar va psixologik diagnostika orqali pedagoglarning ehtiyojlarini aniqlash tavsiya etiladi.
4. **Malaka oshirish dasturlari:** Pedagoglar uchun sun’iy intellektdan foydalanish va jamoaviy hamkorlikni rivojlantirish bo‘yicha malaka oshirish kurslari tashkil etilishi lozim. Bu dasturlar pedagogik innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash va ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan bo‘lishi kerak.
5. **Kelgusidagi tadqiqotlar:** Pedagogik jamoalarda sun’iy intellekt va ijtimoiy hamkorlik o‘rtasidagi bog‘liqlikni yanada chuqur o‘rganish uchun longitudial va intervensiya tadqiqotlari olib borilishi tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Luckin, Rose (2018). *Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century*. London: UCL IOE Press.
2. Selwyn, Neil (2019). *Should Robots Replace Teachers? AI and the Future of Education*. Cambridge: Polity Press.
3. Tajfel, Henri & Turner, John C. (1986). *The Social Identity Theory of Intergroup Behavior*. In: S. Worchel & W. Austin (Eds.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago: Nelson-Hall.
4. Putnam, Robert (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
5. OECD (2023). *Digital Education Outlook 2023: AI in Schools*. Paris.
6. UNESCO (2021). *AI and Education: Guidance for Policy-makers*. Paris.
7. Bandura, Albert (1997). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. New York: Freeman.